

DUDÁCI, DRACI A KOUZELNÉ VÍLY

BARVITÉ PUTOVÁNÍ IRSKEM, SKOTSKEM A WALESEM

Liba Švrčinová-Cunnings

DUDÁCI, DRACI A KOUZELNÉ VÍLY

BARVITÉ PUTOVÁNÍ IRSKEM, SKOTSKEM A WALESEM

Liba Švrčinová-Cunnings

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Fotografie na předsádkách:

Přední předsádka: Útesy Moheru, Irsko

Zadní předsádka: Artušovo sedadlo, Edinburgh, Skotsko

Copyright © Liba Švrčinová-Cunnings, 2019

Photos © Kirsten Buhr, Mary-Ann Podgorski,
Liba Švrčinová-Cunnings, 2019

Drawings © Liba Švrčinová-Cunnings, 2019

Cover © Lukáš Tuma, 2019

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2019

ISBN 978-80-7557-219-6 (print)

ISBN 978-80-7557-772-6 (ePub)

ISBN 978-80-7557-773-3 (mobi)

ISBN 978-80-7557-774-0 (pdf)

ZELENÝ OSTROV

PUTOVÁNÍ IRSKÝM TAJEMNEM

Jak tato cesta vlastně začala? Jak už to tak často bývá, člověk něco zamýšlí, a nakonec to dopadne úplně jinak.

Cítím se přetažená, valí se na mě hodně věcí a jejich proud nebere konce. Potřebuji vypřáhnout. Rozhoduji se podniknout nějakou cestu, nějakou akci v jiném prostředí. Na cestu do Nepálu nemám dostatek času, tak uvažuji, kam jinam. Vždy jsem se chtěla podívat do Skotska, to už bylo na seznamu hodně dlouho. Také mám body ve věrnostním programu aerolinky Air Canada, třeba by letenka vyšla levně. Tak zvedám telefon a ověřuji si situaci.

Na Skotsko dost bodů nemám, ale prý by to stačilo na cestu do Dublinu. Tak vida, že by nakonec Irsko? Na mém soukromém seznamu figuruje hned jako druhé. Pořadí můžu přehodit, nic se nestane. Tak tedy Irsko!

Ve srovnání s první cestou do Nepálu by plánování nemělo být složité, o téhle zemi aspoň něco vím. Ale pak musím zpytovat svědomí – co vlastně o Irsku vím opravdu?

Mluví se tam anglicky (více méně).

S vervou oslavují den sv. Patrika, patrona země.

Na své pivo a whisky nedají dopustit.

Irové mají výbornou lidovou hudbu, že to rozjede každou hospodu.

Vydatně tam prší, ale díky tomu je také všechno bujně zelené.

V minulosti měli bramborový hladomor a statisíce jich buď pomřelo, nebo emigrovalo do Kanady, Austrálie a USA, viz West Side Story.

V poměrně nedávné minulosti proti sobě stále ještě bojovali protestanti a katolíci, ale pro většinu světa z tak obskurních důvodů, že stejně nebylo jasné, o co komu šlo.

Pak se zastydím. Vědět o zemi s prastarou kulturou jen tohle je pohříchu málo, a navíc je vše úplně povrchní. Takže zabořím nos do map a průvodcovských knih a nestačím se divit.

Prehistorie sahá hluboko. První známky lidského osídlení pocházejí z období 7500 let př. n. l. Archeologických nalezišť jsou spousty, z doby kamenné, bronzové a železné. Mnoho míst bylo osídlených dlouhodobě a kultury se překrývají. První usedlíci z evropského kontinentu přicházejí kolem roku 4000 př. n. l. S sebou přinášejí první znalosti zemědělství a primitivní náradí. Usazují se v malých pospolitostech.

Ve střední Evropě se Keltové objevují přibližně v roce 500 př. n. l. Z jihu překročili Alpy a usadili se severně od nich. Nejznámější naleziště se nacházejí v Hallstattu v Rakousku a pozdější naleziště v La Tène ve Švýcarsku. Byly to kmeny bojovné, které si zbraně také sami vyráběly.

Kmen Bójů, který dal Čechům jméno Bohemia, se zde usadil přibližně ve druhém století př. n. l. Z této doby je v Čechách známých přibližně pět set archeologických nalezišť, na Moravě asi čtyři sta. O těchto víme, ale kdoví, kolik je jich ještě skrytých pod zemí – často se nové nálezy objevují při kopání základů nových staveb. Kolik těchto keltských usedlostí bylo opravdu, se už nejspíš nikdy nedovíme. Zdá se, že usedlosti vzkvétaly, ale z nejasných důvodů začaly mizet. Jestli to bylo proto, že Keltové byli pobiti, vytlačeni germánskými kmeny, nebo splynuli s místním obyvatelstvem, kdo ví. Znamky nějaké velké rozhodné bitvy nalezeny nebyly. Poslední známé keltské usedlosti v Čechách pocházejí z roku 25 př. n. l, pak mizí úplně.

V Irsku se Keltové objevují kolem r. 300 př. n. l. Ve srovnání se stávajícím obyvatelstvem s sebou přinesli větší zkušenosti s tavením a obráběním kovů a kolem třetího století si místní obyvatelstvo podmanili. To se přizpůsobilo i jazykově a více méně s Kelty splynulo.

ZELENÝ OSTROV

Ta prastará vazba britských ostrovů a střední Evropy nutí k zamyšlení. Kolik z nás má možná keltskou krev? Když se člověk dívá na Iry, nejsou tak odlišní – nepřilíš vysokí, spíše podsaditě postavy, širší v ramenou, hnědé vlasy. Podle nejnovějších výzkumů DNA jsme ale geneticky provázání jen vzdáleně. Irové jsou blíže spříznění s Bretaní a Galicií.

Ty pověstné irské rudé vlasy a zelené oči, to jsou geny předané až Vikingy o hodně později. Moje kamarádka zde v Calgary, rozená Pražanka z ryze českých rodičů, si nechala udělat test DNA a podle testu vyšlo, že z matčiny strany mají kořeny ve Walesu. Tam dělali Vikingové nájezdy také. To by možná vysvětlilo rudé vlasy její dcery, i když nikdo další v rodině takovou barvu nemá.

Pak člověka zarazí psaná irská gaelština – mají dlouhé samohlásky stejně jako v češtině a čárky plní i stejný účel. Stejně se to i píše, i vyslovuje. To však může být jen náhodné. Latinka se v Irsku začala používat v šestém století a do českých zemí přišla až s křesťanstvím o tři sta let později. I když písmena jsou ale uzpůsobená tak, aby vyjadřovala výslovnost.

Od třetího do šestého století měli Irové svou vlastní abecedu, písmo ogam. Název je odvozen ze jména Ogmy, keltského boha jemné mluvy. Některé zdroje věří, že ogam vznikl ze skandinávských run. Nejstarší známý nápis v runách pochází z roku 150 n. l. Runy byly používány ve Skandinávii a v severním Německu, ale někdy se objevují i na keltské keramice ve střední Evropě.

Přestože Římané do Irska nevkročili, křesťanská víra se tam ve čtvrtém století dostala. Plně se ale začala šířit až zásluhou svatého Patrika. Podle jedné z legend obrátil na víru irského krále a pak postupně celou zemi.

I nadále historie postupuje barvitě. V devátém a desátém století Irové trpí pod nájezdy Vikingů, kteří nebyli žádní svatoušci. Tvrdě plundrovali bohatství kostelů a ničili, na co přišli. Na druhé straně ale také zakládali přístavy a usedlosti kolem nich. I Dublin samotný byl založen Vikingy, stejně jako mnoho menších usedlostí, například na jih od něj Wexford, Waterford a Cork. Waterford s rokem založení 853 je dokonce považovaný

za nejstarší vikinskou osadu v Irsku. V desátém století se Vikingové začali postupně usazovat a s irským obyvatelstvem splynuli.

Jako všude jinde na světě, i tady se mocenské zájmy střetávaly pravidelně. Protestantská Anglie byla jen přes mořskou úžinu, katoličtí Irové měli oporu spíše ve Francii a Španělsku. Boj o moc a nadvládu mezi katolickou a protestantskou církví se vyhroutil v roce 1690 bitvou na řece Boyne. Katolíci byli poraženi na hlavu a pod britskou protestantskou vládou jim nastaly krušné časy.

Řeka Boyne se nachází severně od Dublinu, ale poměrně nedaleko. Aby si britská koruna zajistila vliv a pevnější pozici i dále na severu Irska, přesídlila tam mnoho protestantských Britů a Skotů a tím vlastně zasela sémě těžkostí, které se táhnou dodnes a dodnes nejsou plně dořešené. Britové zkonfiskovali Irům půdu a obsadili ji Skoty, které přesídlili povětšinou ze skotské Vysočiny. Na severu Irska se jí říkalo Skotské plantáže.

Britská ruka vládla tvrdě. Za pět let po bitvě na řece Boyne Irové utrpěli ještě další potupu. Británie nastolila zákony zvané Penal Law, Trestní právo, které zakazovaly Irům vlastnictví půdy, jejich jazyk a kulturu a vyšší vzdělání a profese. To vyvolávalo vzpoury. V osmnáctém a devatenáctém století rebelie začaly být lépe organizované a Irové požadovali zlepšení podmínek. První irská republika byla vyhlášena za tzv. Velikonočního povstání v roce 1916. Nastaly boje a jednání, které vedly k příměří a postupně k rozdělení Irska na Severní Irsko, které zvolilo zůstat pod kontrolou Británie, zatímco z jižní části vznikla Irská republika. I toto příměří bylo pochybné, se složitými tahanicemi a násilím. Irská republika získala plnou samostatnost až v roce 1948.

Dává mi dost práce se tímto chaosem prokousat. Většina článků zachází do příliš velkých detailů, ale pokouším se z té přemíry informací vytáhnout jen ty, které mi vykreslí podstatu, vlastně kostru, na které to vše stojí. Bez té nejde problémům Severního Irska porozumět ani mlhavě. Problém nespočívá v náboženství samotném, ale v té dlouhé době tří set let, kdy katolíci utrpěli nesčetné křivdy, pevně zafixované v jejich podvědomí.

ZELENÝ OSTROV

Až při mé druhé cestě do Irska začíná vyvstávat na povrch další obrazec, pro mě nečekaný. Začíná vycházet na povrch podobnost osudů Irska a zemí českých. Zde ať mi historik odpustí. Jsem původním vzděláním strojař, a tak si seřazuji mezníky v historii do tabulky. Najednou je vše přehlednější a pro mou běžnou „cestovní“ potřebu to splňuje účel dostatečně.

Stručná časová tabulka

IRSKO	ZEMĚ ČESKÉ
První známky lidského osídlení 7500 př. n. l.	Věstonická Venuše 29 000 až 25 000 př. n. l.
Počátky lidského osídlení r. 4000 př. n. l.	Mnoho různých kultur
Příchod Keltů r. 300 př. n. l.	Příchod Keltů 2. až 3. stol. př. n. l.
První příchod křesťanství 4. století	Příchod křesťanství r. 863
Nájezdy Vikingů 9. až 10. století	Od Římanů po středověk – nájezdy ze všech světových stran, husitské války, turecké války, švédské války
1690 – Bitva na řece Boyne, porážka katolíků a přeměna celé země	1620 – Bitva na Bílé Hoře, porážka protestantů a přeměna celé země.
300 let tvrdé britské nadvlády	300 let doby temna
18. století – rebelie za zlepšení situace Irů	18. století – začátek doby obrození
První světová válka, začátek rozpadu britské nadvlády v Irsku	První světová válka a rozpad Rakousko-Uherska
1916 – Vyhlášení první Irské republiky	1918 – Založení první Československé republiky
1921 – občanská válka, pak příměří	

Archeologických a historických památek má Irsko nesččetně, a tak nezbývá nic jiného než se pokusit udělat výběr toho nejlepšího. Neznamená to jen ty vyhlášené turistické atrakce, kam dojede každý vyhlídkový autobus, ale i místa odlehlá, přístupná pouze pěšky nebo člunem. Ta jsou intimnější. Člověk se více vžije do krajiny i do lidí, kteří si tam vydobývají živobytí.

V Irsku člověk nikdy neví, co ho čeká – kopne do kamene a neví, jestli se za ním skrývá kus historie, kouzelná víla v blankytné říze nebo nějaký taškář leprík s housličkami a rudým plnovousem.

Tak vás zvu. Někdy půjdeme pospolu nohou suchou, někdy mokrou, půjdeme cestou necestou, ale nikdy ne nudnou.

IRSKO 2014

CÉAD MÍLE FÁILTE – BUĎTE STOTISÍCKRÁT VÍTÁNI

Irské rčení praví, že jediný způsob, jak zachovat příběh, je předat ho dál.

Letím 2. září. Sice hrozí výbuchem sopka na Islandu, ale zatím si poklici nechává. Jen se otevřela asi pětikilometrová puklina, ze které proudí láva, ale tenhle úkaz naštěstí popílek do atmosféry nevypouští. Pokud tlak v sopce nevydrží, bude to horší. Sopka se nachází pod ledovcem, ten se roztopí a voda se promění v páru. Ta nabude obrovského přetlaku a tyhle výbuchy pak dosahují výšky několika kilometrů. Prozatím ale všechno drží pohromadě.

Všechny lety načas, ale spát se moc nedá. Jsem na sardinkovém letu, kde si nemohu dostatečně sklopit sedadlo. Z Toronta do Dublinu už je to utrpení. Z letiště jede přímý autobus do středu města, vyplivne mě asi půl ulice od mého hotýlku. Jmenuje se Lynman. Doba jeho slávy byla asi někdy před čtyřiceti lety a od té doby nic nezměnili, ale je tam čisto, lidé příjemní a do centra je to kousek, cena únosná.

Jdu se projít a ani ne po sto metrech narazím na poštu. To se hodí, velice příhodně je téměř vedle docela slušný obchod s typicky irskými věcmi, výběr bohatý. Přijela jsem připravená s bublinkovou obálkou, abych mohla poslat něco sestře k narozeninám. Hned zkraje jsem třem pánům na poště zamotala hlavu docela jednoduchou otázkou. Jak se řekne „všechno nejlepší k narozeninám“ irsky? To nevěděl ani jeden z nich. Irská gaelština je v menšině, přestože to byl kdysi jejich původní jazyk.

Mluví se jí povětšinou jen na západním pobřeží, v Dublinu jen výjimečně. Vzpomenou si asi na dvě slova a posílají mě do filatelie, že tam ten chlapík by to mohl vědět. Neví, ale vyhledává to v počítači. Výslovnost je pořád ve hvězdách, ale to zjistím později. Než to dám dohromady, už je po úředních hodinách. Takže kvůli mně a dárku pro sestru ten den zavírala hlavní pošta v Dublinu o čtvrt hodiny později. Tak, sestřičko: *Rath oraibh do la breithe!*

DUBLIN

PRŮZKUMNÝ DEN

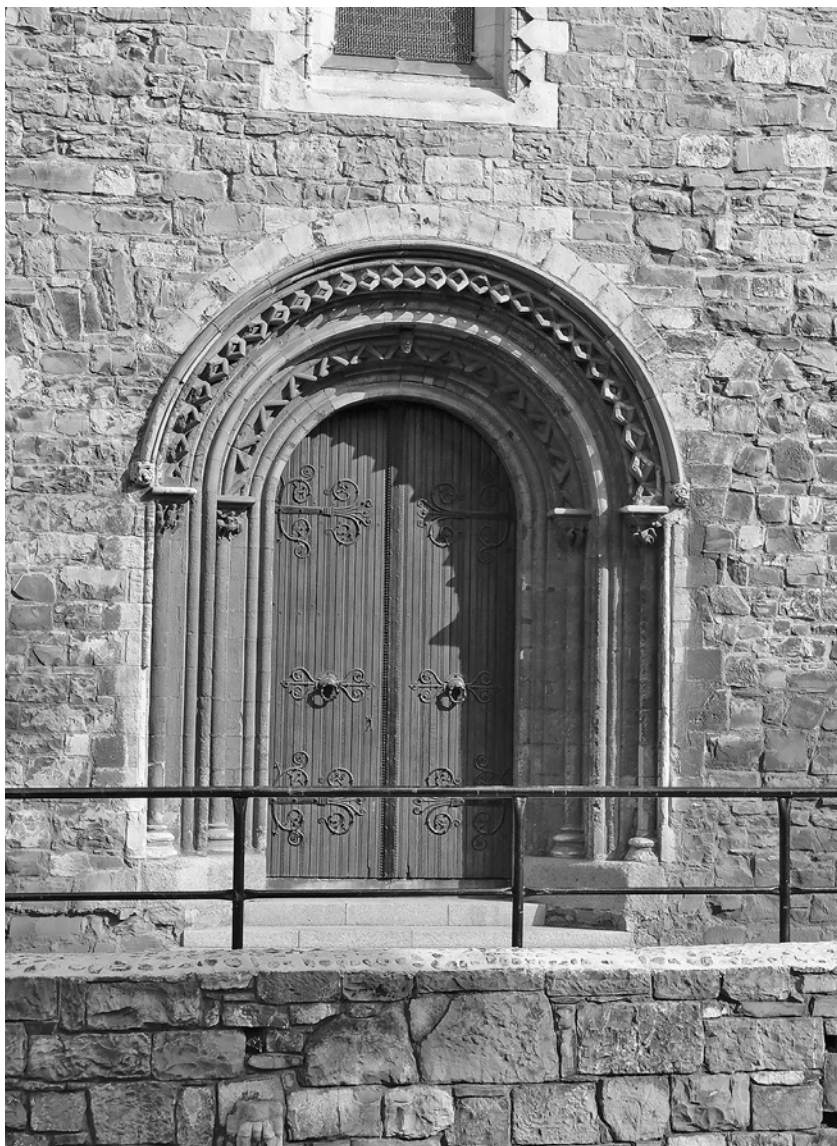
Žádný spěch, ráno snídaně a pak se vydávám na druhou stranu řeky Liffey do čtvrti Temple Bar. Střed Dublinu připomíná miniaturní Prahu. Také ho protíná řeka, překlenutá mnoha mosty. Jeden břeh se zvedá nahoru do kopce, druhá strana je jen mírně zvlněná. Jméno Dublin je irského původu, Dubh Linn, znamená to „černá tůň“, ale založený byl Vikingy v devátém století. Ve čtvrti Temple Bar liduprázdno, asi jako ráno na Stodolní ulici v Ostravě. Život tady začíná až odpoledne a večer. Lidově a mírně sarkasticky se místo Temple Bar říká *Temple Barf*, Blivanec.

Úspěšně nacházím Cecilia Street, kam se mám za tři dny v osm ráno dostavit. Odtamtud bude vyjíždět autobus na pětidenní zájezd po Irsku. Je to kraťounká ulice a měla jsem problém ji vůbec najít na mapě. Jak je malá, tak se neobtěžovali jméno do mapy natisknout. Ještě že máme Google.

Pak náhodou narážím na ulici Essex Street, což je výborné, protože někde tady musí být i Essex Gate a tam česká restaurace Czech Inn. Řekla mi o ní má učitelka na housle, Megan, která v Irsku několik let žila. Restaurace opravdu je o nějakých 100 metrů dále. Vrátím se tam na oběd. Potom mě ulice přivede ke Kristově katedrále. Zvenku svou velikostí

Pejsci na ranní procházce

Dveře Kristovy katedrály

impozantní stavba, ale poměrně strohého stylu, vevnitř totéž. Je ale hodně stará, její počátky sahají do roku 1036. V této části města bylo nalezeno nejvíce vikinských vykopávek a poblíž se nachází muzeum Vikingů.

Dublinský zámek je architekturou hodně podobný katedrále. Původně byl založen v roce 1204 jako pevnost a ty krásou nikdy nevynikaly. Na obytné sídlo byl přestavěn až později, ale zvenčí je stále poměrně strohý. Blízko zámku narážím úplně náhodou na sochu, která měla být podle průvodce někde úplně jinde. Vztahuje se k irské písničce Molly Malone, o pěkném děvčeti, které po ulicích prodávalo ryby. Žertem, ale poměrně láskyplně, se té soše říká *Tart with a cart*, volně přeloženo něco jako „buchta s vozíkem“. Písnička se stala neoficiální hymnou Dublinu.

Cestou odtamtud narážím na malý krámeček, kde mají seznam všech anglických, irských, waleských a skotských příjmení. Tak mě napadá, že se podívám po původu jména Cunnings. Jméno na seznamech mají, dokonce i erb a motto! *Imperio regit unus aequo* – *one governs with just sway* čili „Ten, kdo vládne spravedlivým rozmachem“. První zmínka v historických textech je z roku 1086. Příjmení původně pochází z anglického hrabství Surrey, tam se vyskytovalo už před rokem 1066. Je anglosaského původu. Anglosasové přišli do Británie někdy v pátém století a zatlačili Brity do Walesu. Po normandské invazi v roce 1066 v bitvě u Hastingsu svůj vliv ale ztratili. V 17. stol. následkem náboženských nepokojů mnoho Britů přesídlilo do Irska a později do USA, Austrálie a Kanady.

Východní pobřeží Kanady, jediná oblast, která byla tenkrát světu známá, bylo francouzskou kolonií. Britské koruně připadla až po sedmileté válce, v roce 1763. Nebýt sedmileté války v Evropě, byli bychom tady v Kanadě Francouzi všichni! Jeden se nestačí divit, co všechno nevyjde na povrch jen tím, že pátrá po původu jména.

Přicházím na Grafton Street, samé nóbl obchody. Ale tam mě v obchodě s kytarami chlapík nasměruje na obchod s ostatními hudebními nástroji a notami, Waltons, na konci Wicklow Street. Hledám noty

Socha Molly Malone v Dublinu, „buchtka s vozíkem“

na housle s tradiční irskou hudbou. Mají jich několik, ale knihy jsou moc velké a nechce se mi s tím tahat přes celé Irsko. Budou muset počkat až na konec cesty.

Je čas na oběd, jdu do Czech Inn, vepřo-knedlo-zelo na mě čeká. Obrovská porce, a to jsem si řekla jen o dvě kolečka knedlíků. Padá na mě únava z cesty, takže i do univerzitní knihovny Trinity College se budu muset podívat jindy.

HILL OF TARA A NEWGRANGE

Úžasný den. Autobus mě vyzvedává v 10.20 a vyjíždíme. Obě místa jsou poměrně blízko sebe, asi hodinu jízdy na sever od Dublinu. Mám štěstí na úplně fantastického průvodce. Historii ze sebe jen sype, počínaje od dob před mnoha tisíci lety až do doby moderní. Je archeolog a asi 10 let mapoval pro irskou vládu místa nejdůležitějších prehistorických vykopávek a ty nejvýznamnější lokality zaměřoval. Tyto záznamy jsou uloženy na Harvardově univerzitě.

Na kopci Tara toho zblízka tolik vidět není; aby vynikla rozlehlost tohoto místa, je nutný letecký pohled. Pak jsou ty velké soustředné kruhy valů vidět jasně. Podle archeologických vykopávek byla lokalita obydlená už před čtyřmi tisíci lety a je to nejslavnější místo dávné historie. Kopec Tara je opředený spoustou legend, které předcházejí křesťanství o mnoho set let. Nejznámější z nich jsou legendy o moudrém králi Cormacovi a jeho rodině.

Kouzelná větvička

Velký a slavný král Irska, Cormac mac Airt, stál a prohlížel si krásné kopečky Tara. Úkon to byl příjemný, po ránu, kdy světlo úsvitu měnilo barvy pas-tvin do zlatova a země vším oplývající se rozprostírala před ním – bohatá

LIBA ŠVRČINOVÁ-CUNNINGS: DUDÁCI, DRACI A KOUZELNÉ VÍLY

spokojená země plná tlustých krav a rychlých koní, země plná ctnostných činů a úspěšných lovců. Byla to země sladké hudby, písní, které oslavovaly činy hrdinů, ale také země tiší hudby, linoucí se od kolovrátků a mlýnských kamenů, svědčících o její prosperitě. Cormac si neměl na co stěžovat, což neměl syna, který vyrůstal do síly a odvahy, a dceru, jejíž jemnost a důstojnost by z ní udělala vhodnou manželku pro jakéhokoliv hrdinu? Což neměl moudrou ženu, jejíž krása nevybledla ani věkem, a dokonce i drobnou černoookou milenku, která nepokládala žádné těžké otázky a nechala ho ležet s hlavou ve svém klíně, zatímco mu celé hodiny zpívala písně? Proč byl tedy on, v plné životní síle a na vrcholu své moci, rozhlížeje se po zelených kopcích, nespokojený a znavený?

Bylo to proto, že už neměl více bitev k boji a neměl další ženy k dobytí? Dobil už všechno – ochutnal i vína, i krve, i polibků – a tady stál

Letecký pohled na kopce Tara

a ve slunečním svitu pozoroval zemi, která byla pod jeho kontrolou jako sladce se usmívající žena, a přemýšlel, proč v srdci cítí jen šedivou prázdnotu, kterou nedokáže pojmenovat.

A pak to uslyšel – zvuk jako žádný jiný předtím, ani na hostinách, ani v lese. Hudba, která zněla v nehybnosti času místo v jeho pohybu a která naplnila jeho srdce sladkostí tak, že cítil jeho stahy v hrudi. Hudba zesilovala a on uviděl mladého muže, který k němu přicházel. Byl vysoký, se zlatými vlasy a oblečený ve fialovém hávu podšitým zelenou a zlatou látkou, která zachycovala světlo, a vypadalo to, že se celý třpytí. V ruce držel stříbrnou větvíčku se třemi zlatými jablky, a když s ní jemně zatřepal, zdálo se, že hudba vychází z ní. Cormac cizince zdvořile pozdravil.

„Krásný mladíku, vítám tě ve svém království. Jaké jest tvé jméno a tvé postavení?“

Cizinec se usmál a znovu zatřepal větvíčkou, až Cormaca opustila veškerá soudnost a na mysli mu vyvstala jediná myšlenka. Jestli zdroj té úžasné hudby nedostane, umře.

„Krásný mladíku,“ oslovil cizince znova. „Pověz mi, co ti musím dát, abych získal tu nádhernou větvíčku? Odkud pochází?“

Až nyní mladý muž promluvil, a i v jeho hlase zněla hudba té jabloňové větvíčky.

„Pochází z Jablečného ostrova, z Příjemné planiny, z království Pod vlami. Pochází z království Manannána mac Lira. Je to větvíčka velké síly, protože když se s ní zatřepe, každý, kdo ji slyší, pod její hudbou zapomene veškerou bolest tohoto světa. A jestli mi splníš tři přání, větvíčku můžeš mít.“

Cormac už nad ničím dál nepřemýšlel. Řekl: „Souhlasím, jen mi tu větvíčku nechej.“

Cizinec se usmál a vložil větvíčku do královny ruky. Pak řekl: „Za rok se vrátím pro své první přání.“

Přesně za rok šel Cormac na totéž místo a viděl cizince, stejně krásného jako předtím, přicházet mu naproti. Když se setkali, řekl: „Přišel jsem pro své první přání.“